

سیستم مدیریت محیط زیست در شهرداری‌ها

قابل کاربرد در صنایع، خدمات،
بخش‌های دولتی و خصوصی

مؤلفان:

محمدجواد آبگون

نرگس بهادری

هاشم خوشنام

نشر شهر

۱۳۸۹

سرشناسه:	آبگون، محمدجواد، ۱۳۵۷ -
عنوان و نام پدید آورنده:	سیستم مدیریت محیط زیست در شهرداری‌ها Environmental management system in municipalities مؤلفان: محمدجواد آبگون، ترکس بهادری، هاشم خوشنایم
مشخصات نشر:	تهران: سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران، مؤسسه نشر شهر، ۱۳۸۹
مشخصات ظاهری:	۳۷۶ ص
شابک:	۹۷۸-۹۶۴-۲۳۸-۳۰۴۷
وضعیت فهرست‌نویسی:	فبا
موضوع:	جوشناسی شهری - ایران - تهران
موضوع:	محیط زیست - ایران - تهران - مدیریت
موضوع:	شهرداری - ایران - تهران
شناسه افزوده:	بهادری، ترکس
شناسه افزوده:	خوشنایم، هاشم
شناسه افزوده:	سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران، مؤسسه نشر شهر
رده‌بندی کنگره:	۱۳۸۹ ۹۲۵/۹۲۳ / HT
رده‌بندی دی‌بی:	۳۰۷/۶۰۹۵۵۱۲۲
کتاب‌شناسی ملی:	۲۰۵۵۲۸۹

شهرداری منطقه ۴

سیستم مدیریت محیط زیست در شهرداری‌ها

قابل کاربرد در صنایع، خدمات، بخش‌های دولتی و خصوصی
Enviromental Management System in Municipalities

مؤلفان: محمدجواد آبگون، ترکس بهادری، هاشم خوشنایم

نوبت و تاریخ چاپ: اول، ۱۳۸۹

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

آماده‌سازی و چاپ: مؤسسه نشر شهر

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۳۸-۳۰۴۷

بها: ۸۰۰۰۰ ریال

همه حقوق محفوظ است.

Printed in Iran.

نشانی ناشر: تهران، خیابان پاسداران، خیابان شهید گل‌نی، خیابان شهید ناطق نوری (زمره)

شماره ۵۶، بوستان کتاب، واحد ۱۲، مؤسسه نشر شهر تلفن: ۲۲۸۲۳۳۸ - ۲۲۸۵۸۲۴

فروشگاه مرکزی: ۸۸۹۵۲۵۳۴ فروشگاه شماره ۱: ۲۲۸۷۳۹۷۴ مرکز چاپ: ۸۸۲۲۱۹۰۶

E-mail: info@shahrpress.ir

www.shahrpress.ir

مؤسسه نشر شهر
موسسه نشر شهر

نشانی شهرداری منطقه ۴: بالاتر از میدان رسالت، خیابان هنگام، شهرداری منطقه ۴

تلفن: ۷۷۸۰۲۰۷۰

فهرست مطالب

مقدمه	۹
مقدمه مؤلفان	۱۱
بخش اول	
پیش گفتار	۱۷
محیط زیست از منظر تاریخ	۱۸
تاریخچه حفاظت محیط زیست ایران	۲۳
محیط زیست	۲۷
آلودگی های محیط زیست	۲۸
آلودگی محیط زیست در شهرها	۲۹
توسعه پایدار شهری و محیط زیست	۳۰
توسعه پایدار شهری	۳۲
بخش دوم	
مدیریت محیط زیست	۳۷
ابزارهای مدیریت محیط زیست	۳۸
سیستم مدیریت محیط زیست و ISO14001	۴۲

نقش و جایگاه مدیریت محیط‌زیست در شهرداری ۲۴

مطالعه و شناخت وضعیت محیط‌زیست منطقه ۴ تهران ۴۸

بخش سوم

اصطلاح‌ها و تعاریف ۵۵

بخش چهارم (قسمت اول)

الزامات سیستم مدیریت محیط‌زیستی ۶۵

الزامات عمومی ۶۵

نظام‌نامه محیط‌زیست شهرداری منطقه ۴ ۷۳

بخش چهارم (قسمت دوم)

خط‌مشی محیط‌زیستی ۹۷

خط‌مشی محیط‌زیست شهرداری منطقه ۴ ۱۰۳

بخش چهارم (قسمت سوم)

طرح‌ریزی ۱۰۹

جنبه‌های محیط‌زیستی ۱۰۹

روش اجرایی شناسایی الزامات قانونی و ارزیابی جنبه‌های زیست محیطی ۱۲۰

نمونه فرم شناسایی و ارزیابی جنبه‌های زیست محیطی ۱۳۳

الزامات قانونی و سایر الزامات ۱۳۶

روش اجرایی شناسایی الزامات قانونی و مقرراتی و ارزیابی انطباق ۱۴۰

اهداف کلان، خرد و برنامه‌ها ۱۴۸

جدول اهداف و شاخص‌های تحقق ۱۵۴

بخش چهارم (قسمت چهارم)

اجرا و عملیات ۱۵۹

منابع، وظایف، مسئولیت و اختیار ۱۵۹

فرم شرح وظایف.....	۱۶۶
صلاحیت، آموزش و آگاهی.....	۱۶۷
روش اجرایی آموزش.....	۱۷۶
ارتباطات.....	۱۸۷
آشنایی اجمالی با مرکز نظارت همگانی در شهرداری (۱۳۷ و ۱۸۸).....	۱۹۲
مستندسازی.....	۲۰۳
جدول روابط متقابل بین عناصر و روش اجرایی.....	۲۰۹
کنترل مستندات.....	۲۱۰
روش اجرایی کنترل اسناد و مدارک.....	۲۱۴
کنترل عملیات.....	۲۲۷
روش اجرایی کنترل عملیات و نمونه دستورالعمل اجرایی.....	۲۳۰
واکنش و آمادگی در شرایط اضطراری.....	۲۶۰
روش واکنش در شرایط اضطراری.....	۲۶۶
بخش چهارم (قسمت پنجم)	
بررسی.....	۲۷۹
پایش و اندازه گیری.....	۲۷۹
روش اجرایی پایش و اندازه گیری عملکرد زیست محیطی.....	۲۸۵
عدم انطباق، اقدامات اصلاحی و پیش گیرانه.....	۳۰۱
روش اجرایی اقدام اصلاحی و پیش گیرانه.....	۳۰۷
کنترل سوابق.....	۳۲۰
فرم کنترل سوابق.....	۳۲۴
ممیزی داخلی.....	۳۲۵
روش اجرایی ممیزی داخلی.....	۳۳۱

بخش چهارم (قسمت ششم)

۳۴۱ بازنگری مدیریت

۳۴۹ روش اجرایی بازنگری مدیریت

بخش پنجم

چک لیست ممیزی سیستم مدیریت محیط زیست براساس الزامات استاندارد

۳۵۵ ISO14001:2004

منابع

۳۷۳ الف. منابع فارسی

۳۷۵ ب. منابع انگلیسی

مقدمه:

شخصیت هر ملتی منوط به نسبت ویژگی‌های علمی ارزنده‌ای است که افراد آن ملت واجدند. علم منحصر به توضیح و تکرار تابلوی عقاید متفکرین گذشته و حال نیست، بلکه مطالعات گذشته هر چند هم که عمیق باشد، مقدمه‌ای برای گشودن راه‌های حقیقی زندگی و جست‌وجو و کشف اسرار مخفی علوم و تنظیم برنامه‌های مدنیت برای آینده خواهد بود.

دنیای پیچیده امروز با همه پیشرفت‌ها و تغییرات محیرالعقول تکنولوژی‌های آن، همچنان در بدایت راهی بسیار طولانی است که سرنوشت بشر آن را رقم می‌زند، اما مشخصه بارزی که در لابه‌لای فعالیت‌های علمی، صنعتی و فرهنگی همه اقوام می‌توان یافت، حرکت به سمت یگانگی، یکپارچگی و ایجاد هماهنگی کلی در تفهیم مفاهیم و تسهیل اجرای فعالیت‌هاست به نحوی که به وضوح شاهد تشکیل سازمان‌های بین‌المللی با اهداف مشترک و قوانین توافق‌شده هستیم. این اصل بلامعارض حکایت از بازگشت انسان به اصل خود در چارچوب

اصل یگانگی لاله‌الاله دارد که نمونه‌های آن را در قوانین جدید فیزیک و کشف یکپارچگی منشأ اصلی نیروها شاهد هستید. با عنایت به این مقدمه باید گفت دستیابی به راه‌های آسان و مطمئن برای بشر امروز جز بر بستر نظم بنا نخواهد شد و تجلی الگوهای نظم در استانداردهای بین‌المللی مانند ISO به چشم می‌خورد. بنابراین، آنچه ما از ISO می‌دانیم و می‌خواهیم بدانیم، به یقین و حتم در چارچوب قوانین محکم الهی قابل احراز است.

علیرضا جاوید

شهردار منطقه ۴ تهران

www.ketab.ir

مقدمه مؤلفان

با توجه به اقداماتی که در مناطق شهرداری شهر تهران از طرف ستاد محیط‌زیست و توسعه پایدار در خصوص پیاده‌سازی استاندارد ISO14001 طرح‌ریزی شد، شهرداری منطقه ۴ تهران نیز جزء مناطق ۲۲گانه‌ای بود که به پیاده‌سازی این استاندارد اقدام کرد.

با توجه به جدید بودن موضوع، منطقه ۴ در انتخاب مشاور، شرکت خدمات علمی صنعتی تهران را برگزید. بنابراین، کنفرانسیومی با حضور نمایندگان شهرداری منطقه ۴، نمایندگان ستاد محیط‌زیست و توسعه پایدار و نمایندگان شرکت خدمات علمی صنعتی تهران تشکیل شد.

در کتابی که پیش رو دارید، نگارندگان اقدام به مکتوب کردن تجربه‌های کسب‌شده در پیاده‌سازی ISO14001 در منطقه ۴ تهران نموده‌اند. نحوه نگارش به صورت گزارش‌نویسی است و شاید هنگامی که کتاب را مطالعه می‌کنید، این سؤال مطرح شود که آیا این منطقه با همه این موارد در کنکاش بوده است؟ در پاسخ باید بگوییم به‌طور کلی این کتاب حاصل تجربه چندین ساله نگارندگان در امر مشاوره، ممیزی، نظارت و اجرای سیستم‌های مدیریتی از جمله ISO14001 است، اما

نگاه‌ها همه به شهرداری‌ها بوده است. بنابراین، افراد باتجربه، سود بیشتری از این کتاب خواهند برد.

این کتاب از پنج بخش تشکیل شده است. همانطور که از عنوان بخش‌ها نیز مشخص است، تا پایان بخش ۳ به بیان کلیات و معرفی ISO14001 پرداخته‌ایم.

از ابتدای بخش ۴ شما با یک متدولوژی جدید در نگارش مواجه می‌شوید. کلیات متدولوژی به قرار زیر است:

- الزام استاندارد
 - متن انگلیسی استاندارد
 - راهنمایی برای استفاده از ISO14001
 - نکته‌های تکمیلی
 - مستندات و روش‌های طراحی شده در شهرداری منطقه ۴
- بنابراین، در ابتدا الزام استاندارد بیان می‌شود، سپس برای استفاده بهتر کاربران متن انگلیسی برای مقایسه ارائه شده است.
- همان‌طور که استحضار دارید، انتهای استاندارد ISO14001 به بیان راهنمایی‌هایی برای پیاده‌سازی می‌پردازد که با آن راهنمایی‌ها را بعد از متن انگلیسی با عنوان «راهنمایی برای استفاده از ISO14001» آورده‌ایم. مطالب مندرج در این قسمت، فقط برای آگاهی و به منظور جلوگیری از تفسیر نادرست الزامات ذکر شده در بند ۴ این استاندارد بین‌المللی ارائه شده است. با ارائه این اطلاعات و مطابقت آن‌ها با الزامات بند ۴، تصمیم بر آن نیست که به اضافه کردن، کم کردن یا به هر طریق اصلاح این الزامات پرداخته شود.

قصد بر این است که با استقرار یک سیستم مدیریت محیط زیست با مشخصات مندرج در این استاندارد بین‌المللی در عملکرد محیط‌زیستی سازمان بهبود حاصل شود.

پس از بیان راهنمایی‌ها «نکته‌های تکمیلی» که به طراحان سیستم و ممیزان کمک می‌کند، قرار داده شده است.

در هر قسمت روش‌های اجرایی و مستندات طراحی‌شده در شهرداری منطقه ۴ برای استفاده بهتر خوانندگان قرار داده شده است. در بخش ۵ نمونه چک‌لیست ممیزی ISO14001 ارائه شده است.

خواننده محترم همواره باید به یاد داشته باشد که این تألیف در واقع محصول کار گروهی است، پس بر خود لازم می‌دانیم از عزیزانی که ما را در انتشار این کتاب یاری کردند، سپاس‌گزاری کنیم:

۱. جناب آقای شریفی قائم‌مقام محترم شهردار منطقه ۴ تهران که رهنمودهای ایشان راهنمای مشکلات تألیف بود.

۲. جناب آقای شریفیان معاونت محترم هماهنگی و برنامه‌ریزی و نماینده مدیریت که پیگیری‌های ایشان سر لوحه کارهای ما بود.

۳. سرکار خانم شهرزاد توکلی که با وجود حجم کاری فراوان با دقت و حوصله در تایپ متن اولیه و نیز اعمال اصلاحات و حروفچینی از هیچ همکاری دریغ نکردند.

و در نهایت، تشکر ویژه داریم از خانواده‌های محترممان، زیرا زمانی را که متعلق به آن‌ها بود، به تألیف این کتاب اختصاص دادیم.

تشکر نگارندگان از عزیزانی خواهد بود که با مطالعه این کتاب نارسایی‌های آن و دیدگاه‌های خود را درباره کتاب از طریق پست الکترونیکی mjabgoun@yahoo.com به اطلاع برسانند.

محمد جواد آبگون

فرگس بهادری

هاشم خوشنام